

Постоје случајеви у којима људска јединка, генетски или само психолошки, носи карактеристике оба пола. Такви појединци ту своју особину показују кроз одевање, држање тела и понашање. У екстремним случајевима да би разрешили свој унутрашњи конфликт двострукости, исти прибегавају хируршким интервенцијама са намером да на себи истакну карактеристике оног пола са којим су више идентификовани.

Проблем симптома двоструке поларности уметници такође често решавају. То је случај, пре свега, у њиховом професионалном животу, али неретко то прелази и у оквир њиховог приватног живота. Исказивања свог политичког или идејног идентитета, свог естетског или моралног става, постаје нарочито осетљиво питање у свету позоришта и филма. Они срећнији и спретнији међу њима, лако решавају тај изазов својим јасним ставом и поруком, као и доследним понашањем у свакодневици. Такви потом бивају оцењивани или као авангардни, или као ретроградни, односно конзервативни, али понекад и једноставно као промашаји.

Нарочито у временима репресивних друштвено-политичких система, уметници су за своју реч, за своје дело, носили одговорност пред реалношћу. То није увек било лако јер су уметници често бивали прогоњени због онога што су и како су радили. Због тога, као и услед разних других разлога, многи нису успевали или једноставно нису желели, да у свом стваралаштву оду даље од постулата "l'art pour l'art". Питање је данас да ли ти исти уметници треба да имају и одговорност у друштвима демократије, где по дефиницији, постоји пуна слобода рада и изражавања? Или, они једноставно увек треба да се руководе захтевима тржишта, било уметничког, било политичког, пошто само тако обезбеђују прелазну оцену за свој рад ?!

Код већине у јавности нема дилеме да уметност није искључиво ради увесељавања публике или улепшавања стварности. Истина, она по својој природи продуховљава човека. Али, истовремено, она је и друго средство у борби за истину, за означавање свих друштвених појава и облика понашања. Управо ради тога, аутор у сваком времену треба да осећа одговорност према своме раду. Објављивањем, његово дело аутоматски подлеже суду јавности, не само уметничком и естетском него и моралном, пошто као јавно дело, оно обликује перцепцију, осећања и понашање јавности и самим тим постаје део културне баштине друштва у којем настаје.

Познати су случајеви и у условима пуне стваралачке слободе, да аутори још увек пате

од недостатка осећања одговорности према своме раду, а још више према културној средини у којој стварају. О једноме таквом случају овде је реч.

После београдске премијере најновијег филма Горана Марковића "Турнеја", отворено је неколико питања. Нисмо овде да говоримо о уметничким квалитетима филма, нити о његовим професионално-техничким аспектима. О томе треба да говоре појединци из тог професионалног круга. Починемо са општим утиском. Насупрот повременој егзалтацији дела публике, који су премијеру филма изгледа заменили са парадом, па су спонтано изливали бујице својих емоција одушевљења у личном поистовећивању са атмосфером филма и његовим протагонистима, код другог дела присутних остала је мучнина у стомаку. Али не због трагичности филмске приче, због атмосфере филма, него због тужне и неистините слике о свима нама, којих је овај филм, можда и без праве намере, огледало. То само по себи не би био довољан повод за nelaгодност да "Турнеја" није остала кратка у прављењу дистинкције између супротности, којих у филму готово да и нема, него ствара једну универзализацију, једностраним, тенденциозним, готово малициозним мазохизмом, којем су глумци и публика изложени судбински, у трагичним околностима њихових живота и у заједничкој припадности простору на којем живе. То што су сама прича па и филм у целини, доведени до граница баналности, у својој траги-комичности, могуће да је криво време рата са којим филм неспретно покушава да се бави.

Дакле, без сваке сумње у филму није реч о појединцу, чак није ни о једној друштвеној групи, без обзира колико она била маргинализована околностима у којима је задешена. Управо, реч је о неспретном баратању са споменутом универзалношћу приче и поистовећењем свију нас са причом у филму. И док је филм ту једним делом ради нас самих, он је ту свакако и ради оних других, који могу, али не морају, да имају различите потребе и различит однос према предмету филма. Управо је ту скривена највећа замка у коју је овај филм морао да упадне.

Шта данашњи свет зна о Србији? Врло мало!

Зашто?

Једноставно, Србија га не занима превише!

Како?

Свет нема посебног интереса за Србију из простог разлога што је Србија данас од малог значаја за тај свет.

Због свега тога треба посебно да поведемо рачуна када себе желимо да прикажемо спољном свету.

У ствари, данашњи свет о Србији зна таман толико, како и колико је Вашингтон пост писао о Србији. Најбољи начин да нас свет упозна јесте кад ми сами причамо о себи. Али причањем приче о нама сваки аутор једне такве приче не може да избегне чињеници да истовремено причајући о нама он прича и о себи самом.

Тако, захваљујући филму "Турнеја" свет о Србији сазнаје мало више. До тога је дошло захваљујући просветљењу у уметничком надахнућу, стваралачком заносу и необузданој

потреби за удобним преживљавањем филмског редитеља Горана Марковића. Па тако у свом најновијем филму, већ унапред одређеном, па стога и монотоним праволинијском приповедању, уз помоћ слагања црно-белих сличица, све у страху да не поквари равнотежу из модела уравниловке, која је завршила у музеју воштаних фигура, успева да у српском карактеру открије оно што ни највистренијем уреднику Вашингтон поста није пошло за руком. Отуда постаје неизбежна асоцијација да је пролог за филм написан управо у Вашингтону а његов сценарио нигде друго него данас у Хагу. Управо из тих разлога његов филм прети досадом.

Основни проблем филма међутим долази из једне друге чињенице. Рат није место за глумце и глуму. Чак употреба само метафоре глумљења у рату мора да води рачуна о мери и добро да се пази од неукуса, јер постаје изражено неубедљиво, па стога и бесмислено, употребљавање позоришта у условима рата, који је већ сам крваво позориште. Али, уколико је Горан Марковић носио неодољиву жељу да нам прича о рату, а у којем сам није био, то је онда нешто сасвим друго. Или, уколико је то требало да уради као део домаћег задатка, тада су захтеви са којима је био суочен и његови резултати далеко озбиљније природе и захтевају прецизнији суд. Свеједно о чему је ту била реч, једно питање је наметнуто само по себи. Да ли је Горан чуо за Јасеновац, за Глину, за јаме, или за Бојник? Да ли Горан Марковић зна нешто о Карловачком мосту, Медаку, Сарајеву и Пофалићима, о Братунцу и Скеланима? Јер да је знао, уместо што је замишљао-измишљао ратне приче и ситуације, могао је врло лако да консултује богату архивску грађу која је пуна судбинама цивилног становништва у временима рата. Тако би његов филм добио далеко више на аутентичности. Његова филмска порука могла би да буде јаснија. Сам филм би могао да постане једно право сведочанство. Овако ...

"Турнеја" је стигла у Београд оптерећена и овенчана номинацијом за Оскара. То о самом квалитету филма говори мало или нимало. Појавом једног таквог филма у сезони холивудског самообожавања, који је одавно постао полигон идеолошке пропаганде и одмазде, само је потврда основне функције таквог филма, која је искључиво политичко-пословног карактера. Зато уметничка или културна вредност једног таквог филма увек треба да буде под будним оком.

Полазећи од такве предиспозиције "Турнеје" постаје више разумљива употреба у филму разуларене гомиле бандита, који сваки час мењају униформе и опредељења лаких жена које глуме и на сцени и у свом животу и бескичмењака за које знамо да увек преживљавају. На тај начин Горан Марковић успева да обезбеди први предуслов успеха за сваки филм у Холивуду, а то је да потхрани знатижељу потрошача филмске забаве, који су крв и месо филмске индустрије. Од публике таквих филмова очекује се једино да својим скромним прилозима, куповином улазница, које су масовно изражене, довољно отежају филмске благајне, па тако на тренутак умире незајахљивост филмских кућа и продуцената, коју ни валијум ни либријум заједно нису у стању да постигну.

Уколико Горан Марковић сматра да има привилеговану обавезу да говори о забрањеним темама, сетимо се овде и његовог филма "Тито и ја". У таквим приликама он једнако запада у лавиринт јер не успева да у контрапункту осветли јаку и позитивну супротност било репресивном, било оном палом у људима. Уместо тога, он прибегава или

Турнеја транвестија

Пише: Александар Димитријевић
петак, 24 октобар 2008 20:11

инфантилним карактерима, или заробљеницима неке од зависности, па и морално посрнулим, јер као такви они већ сами себе дезавуишу пред чопором победника. Чинећи тако, аутор избегава свој лични напор у изразу, али измиче и опасности да изнесећи директно свој став и опредељење доспе у нечију немилост.

Па и поред тога остаје мање јасно зашто Горан Марковић, кад жели да нас представи свету никако да своје стваралачко време и способност посвети примерима какви су Ђоковићи, Чавићи, Јовановићи, Јанковићи, Карађорђевићи, Коштунице, или који од чланова САНУ. Остаје само да нагађамо како Горан Марковић бирањем увек одређених ликова, који су у раскораку са стварношћу у ствари бије битку са сопственом располућеношћу, коју ни један костим на може нити да прикрије нити да искаже.

Тако са филмом "Турнеја" Горан Марковић је направио опасно приближавање промашају. Покушајем честог мењања угла посматрања, бивајући час на једној час на другој страни, он остаје на сигурном путу синхронизације са политичким тренутком, али увек некако са корак-два закашњења.

Осим тога, тешко је одбранити став да један филм попут "Турнеје", данас није ништа друго него бављење уметношћу ради уметности, пошто на тај начин филм избегава суочавање са стварном реалношћу, прибегавајући клишеима који му обезбеђују да остане на курсу дневне политике. На тај начин Горан Марковић филмом "Турнеја" само утапа свој глас у тренутно преовлађујући тоналитет хорског певања.

На крају после свега, браниоцима слобода и права на изражавање, остаје једино да ускрате препоруку за гледање филма "Турнеја". Јер чинећи тако, они показују своју бригу за очувања менталног здравља и личног поноса свију нас. На горе споменутим појединцима, на жалост без помоћи Горана Марковића, остаје обавеза даљег тешког рада на допуњавању слике у свету о нама.